

Nikriz Peşrev

Ney

ElmasPare

Usûlü : Fâhte [20/4]

1. Hane / (Hane-i Evvel) / (Serhane)

Teslim / (Mülazime)

2. Hane / (Hane-i Sani)

3. Hane / (Hane-i Salis)

4. Hane / (Hane-i Rabi)

F â h t e Usûlü

Fahte: Güvercin demektir.

a) 20 zamanlıdır.

b) Bir dört zamanın iki 6 zaman ve sonda yine bir 4 zamandan veya başka bir deyişle, bir Sofyân iki Yürük Semâi ve yine bir Sofyân'dan yapılmıştır (4+6+6+4=20). Usûlü meydana getiren parçaların her birinden sonra noktalı ve 20. zamanın sonunda ise düz kalın veya iki ölçü çizgisi çekilmelidir.

c) 20/4'lük ikinci mertebesi kullanılmıştır (Zencir usûlünde yer alan ikinci usûldür).

d) Pişrev, ilâhi ve bestelerde kullanılmıştır.

Fâhte D a r b Usûlü

[20 / 4] m e r t e b e s i

- 1 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 2 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 3 . Darb : (Düm) / [1 Zamanlı ve Zayıf]
- 4 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 5 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 6 . Darb : (Te-Ek) / [2 Zamanlı ve Zayıf]
- 7 . Darb : (Dü-Üm) / [2 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 8 . Darb : (Ta-Aa) / [2 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 9 . Darb : (He-Ek) / [2 Zamanlı ve Zayıf]
- 10 . Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Kuvvetli]
- 11 . Darb : (Kâ) / [1 Zamanlı ve Zayıf]
- 12 . Darb : (Tek) / [1 Zamanlı ve Yarı Kuvvetli]
- 13 . Darb : (Kâ) / [1 Zamanlı ve Zayıf]

Kaynak :

1) ' Türk Musikisinde Usuller ve Kudüm ', M. Hurşit UNGAY

2) ' Türk Müsiki Nazariyatı ve Usülleri-Kudüm Velveleri ' İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]

PEŞREV

Peş, baş demektir. Peşrev, önde gelen, başta icraa edilmektedir. Peşrevler, müsikimizde genellikle ilk icraa edilen büyük usullü (15 zamanlı usullerden daha büyük usullerle bestelenmiş), uzun soluklu, sanatlı eserlerdir. Klâsik fasılda "Kâr"dan önce, Mevlevî Âyinlerinde "Nât-ı Mevlânâ"dan sonra, Mehterde en başta, Halk Faslında en başta kullanılır. Peşrevlerin biçim özelliği şöyledir: Peşrevler genelde 4, nâdiren 6 haneli olarak bestelenir. Hâne ortalarında Teslim, mülâzime, teslim ve mülâzime şeklinde tekrar eden kısımlar vardır. Peşrevler makamların fihristleridir. Bir makamın hemen hemen tüm özelliklerini gösterirler. Birinci hâne makamın temel özelliğini, ikinci hâne makama komşu olan makamların veya makamın diğer çeşnilerini, üçüncü hâne uzak makamlara geçgileri; tiz veya pest bölgeleri (meyanhâne), dördüncü hâne yine makamın kendi özelliklerini gösterir.

Kısacası peşrevler, dinleyicinin kulağına makamların özelliklerini tanıtır. Münferit (tek başına) olarak da icraa edilebilir.

Nikriz Makamı

a) Durağı: Rast perdesidir.

b) Seyri: İnici-çıkıcıdır. Bâzen çıkıcı olarak da kullanılmıştır.

c) Dizisi: Yerinde Nikriz beşlisine 5.derece Nevâ perdesi üzerinde, bir Rast dörtlüsünün ve yine aynı perdede bir Bûselik dörtlüsünün eklenmesinden meydana gelmiştir.

Nikriz makamını sekiz sesli bir dizi hâlinde gösterebiliriz. Makamın güçlüsü de dizinin ek yerindedir. Bunlar ilk anda Nikriz makamını bize basit makam olarak gösterebilir. Buna aldanmamak gerekir. Dikkat edilirse Nikriz beşlisinin dörtlüsü tam değil 26 komalık artık dörtlüdür. Beşlisi, dörtlüsünün sonuna 1 tanini ilâvesiyle yapılmamış, bir küçük mücenneb eklenerek meydana getirilmiştir. Ayrıca Nikriz makamı dizisinin güçlü üzerindeki kısmında Rast ve Bûselik olmak üzere iki ayrı çeşni bulunur. İşte bu sebepler dolayısıyla Nikriz makamı basit değil, mürekkebe makamdır.

d) Güçlüsü: Makamın dizisinin 5.derecesi olan Nevâ perdesi yarım karar perdesidir. Bu perde üzerinde Rast veya Bûselik çeşniyle yarım karar yapılır. Genellikle çıkıcı nağmelerde Nevâ perdesi üzerinde Rast çeşni, inici nağmelerde ise Bûselik çeşnisi kullanmak uygundur.

e) Asma Karar Perdeleri: Güçlü Nevâ perdesinde yarım karar Rast çeşniyle yapılmışsa, yine Nevâ perdesindeki Bûselik çeşnili kalış asma karardır. Tam tersi, güçlü Nevâ perdesinde Bûselik çeşniyle yarım karar yapılmışsa, bu defa aynı perdedeki Rast çeşnili kalış asma karardır. Nikriz beşlisi Hicaz dörtlüsünün pest tarafına 1 tanini ilâvesiyle meydana gelmiş bir beşlidir. Bu bakımdan Zîrgüle'li Hicaz hâric, Hicaz âilesine çok yakındır. Dolayısıyla Hicaz âilesindeki Hüseyni perdesinde Uşşak'lı Nim Hicaz ve Dik Kürdi perdelerinde çeşnizis asma kararlar Nikriz makamında da yapılır. Ayrıca Dügâh perdesinde de Hicaz çeşniyle asma karar yapılabilir. Nikriz'in Rast ve Uşşak çeşnilerine kolayca geçme kabiliyeti vardır. Bu yüzden Nikriz makamındaki eserlerin çoğunda yerinde Rast çeşnili, yerinde Uşşak çeşnili ve hepsinde fazla Segâh perdesinde Segâh ve Ferahnâk çeşnili veya Segâh üçlüsüyle asma kararlar yapılır. Elbette ki bunun için Nim Hicaz ve Dik Kürdi perdeleri atılıp yerine Çargâh ve Segâh perdeleri getirmek gerekir. Hattâ Rast ile karar veren eserler vardır.

f) Donanımı: Si için bakiye bemolü, fa ve do için bakiye diyezli donanıma yazılır. Gerekli değişiklikler eser içinde gösterilir.

g) Perdelerin T.M.deki isimleri: Pestten tize doğru: Rast, Dügâh, Dik Kürdi, Nim Hicaz, Nevâi Hüseyni, Eviç veya Acem, Gerdâniye, Muhayyer'dir.

h) Yeden'i: 1.aralıktaki bakiye diyezli fa Irak perdesidir. Tam karar sırasında yedenin önemi büyüktür.

i) Genişlemesi: Nikriz makamı genellikle tizde genişlemiş kısımda pek dolaşmaz. En çok kullanılan genişleme pest taraftan yapılandır ki, bu da Yegâh perdesi üzerine bir Rast dörtlüsü getirmekle yapılır. Bunu Nevâ perdesindeki Rast dörtlüsünün pest taraftaki simetriği olarak düşünebiliriz.

Tizden de bâzen Nevâ'daki Rast veya Bûselik beşlisini dizi hâlinde uzatmakla genişleyebilir.

Seyri:

Güçlü Nevâ perdesi civârından veya bâzen de Nikriz beşlisinin seslerinden seyre başlanır. Makamı meydana getiren çeşnilerde karışık gezinildikten sonra, güçlü Nevâ perdesinde yarım karar yapılır. Bu arada gereken yerlerde gerekli asma kararlar da gösterildikten sonra Rast perdesinde Nikriz, bâzen Rast çeşniyle yedenli tam karar yapılır.

Kaynak : Türk Müsiki Nazariyatı ve Usülleri-Kudüm Velveleri / İsmail Hakkı ÖZKAN [1941- 2010]